

Галина Стельмащук
(Львів)

УКРАЇНСЬКІ ХУДОЖНИКИ У СВІТІ: ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена творчості українських митців поза Батьківщиною, які в різні періоди (1918–1924, 1939–1945) були вимушені емігрувати в різні країни світу і творчо працювали, збагачуючи скарбницю української та світової культури. З перших років на еміграції українські митці організовували мистецькі об'єднання й постійно брали участь в українських і міжнародних виставках.

Ключові слова: українські художники, діаспора, мистецькі об'єднання, імена, повернення.

The article is dedicated to the creative work of the Ukrainian artists, which lived beyond the measures of their Fatherland, which (in 1918–1924, 1939–1945) had been forced to immigrate to different countries of the world and continued their work in art, thus enriching the treasure-house of the Ukrainian and the world culture. From the first years of immigration the Ukrainian artists founded the artistic unions and participated in the Ukrainian and the International exhibitions.

Keywords: Ukrainian artists, Diaspora, artistic unions, names, return.

Стаття посвящена творчеству украинских художников, оказавшихся в разное время (1918–1924, 1939–1945) в вынужденной эмиграции в разных странах мира и продолжавших заниматься творчеством, обогащая сокровищницу украинской и мировой культуры. С первых лет эмиграции украинские художники организовывали художественные объединения и постоянно участвовали в украинских и международных выставках.

Ключевые слова: украинские художники, диаспора, художественные объединения, имена, возвращение.

Буремні, трагічні для України події ХХ ст. – утрата незалежності УНР, Голодомор 1932–1933 років, Друга світова війна – призвели до двох хвиль вимушеної еміграції, унаслідок яких поза межами Батьківщини опинився цвіт української інтелігенції. Цими хвилями силоміць були відірвані від Батьківщини й українські митці. Перша хвиля еміграції (1918–1924) виштовхнула з України Юліана Буцманюка, Петра Холодного Старшого, Петра Холодного Молодшого, братів Федора, Василя Старшого, Василя Молодшого та Миколу Кричевських, Павла Ковжуна, Юрія Магалевського, Миколу Бутовича, Володимира Січинського та ін. Друга хвиля еміграції (1939–1945) накрила багатьох наших митців, які продовжували мистецький процес під час німецької окупації у Львові, а також тих, хто боровся за незалежність рідного краю в лавах вояків УПА (Михайло Черешньовський, Ніл Хасевич) або вступив до Української дивізії (Мирон Левицький). Основна кількість художників опинилася з невиразними творчими перспективами на теренах Німеччини й Австрії в таборах для переміщених осіб. На Батьківщині їх чекала смерть, у кращому разі – заслання в Сибір. Іван Іванець, повіривши, що йому нічого не загрожує, залишився в радянському секторі окупації у Відні. Там він був заарештований органами НКВД і 1945 року страчений¹. Митці в Німеччині та Австрії жили в тяжких умовах. На війні – як на війні. І лише після капітуляції Третього Рейху, у травні 1945 року, українці опинилися в таборах переміщених осіб, стало трохи легше. Але тоді для тих, хто був громадянином СРСР, постала загроза, що їх повернуть в Україну і знищать як зрадників і «ворогів народу». У таборах, казармах, приміщеннях, переповнених людьми, на горищах, конюшнях наші митці інтенсивно працювали, щоб переконати всіх на чужині, що вони – не якісь «німецькі коляборанти», а представники нації з тисячолітньою культурою, «яка прагне творчого вияву і своєї самостійної держави»². У найбільших осередках переміщених осіб в американській, англійській, французькій зонах окупації від січня

1946 року почали відкриватися виставки творів українського мистецтва, часто разом з митцями різних національностей. У січні 1946 року в Карлсфельді виникла секція Українського культурно-освітнього Реферату. У ній було виставлено твори чотирнадцяти українських митців. У березні 1946 року в Брегенці (Австрія) відбулася виставка творів литовців, латишів, естонців, поляків і чотирнадцятьох українців. Австрійські критики звернули тоді увагу на твори В. Лісовського, М. Кміта, на дереворізи Ю. Кульчицького. Також у 1946 році в Баден-Бадені у французькій зоні окупації відбулася виставка митців указаних раніше країн, а в австрійському місті Зальцбурзі – лише українців. Її ініціатором стало засноване Об'єднання українських образотворчих митців в Австрії. У вересні 1946 року в Берхтесгадені, у таборі «Орлик», була організована виставка українських митців, на якій особливу увагу привертала твори М. Анастазієвського, М. Бутовича, В. Дядинюка, М. Гоція, С. Литвиненка, О. Повстенка, М. Радиша, М. Жеваго. У жовтні 1946 року відбулася виставка народного мистецтва, у якій взяли участь П. Мегик і Ю. Пазюк. Ще одна велика виставка переміщених осіб відбулася в січні 1947 року в Німецькому національному музеї в м. Мюнхені. У ній взяли участь 48 українських митців, експонували скульптуру, малярство та графіку. Виставковий комітет відібрав 360 творів із 600 (з них 290 – твори саме українських митців).

У січні 1947 року було засновано Українську спілку образотворчих митців (далі – УСОМ). Вона стала ніби продовженням львівської СУОМ і об'єднала митців усіх мистецьких течій. В управу УСОМ входили: Едвард Козак (голова), Северин Борачок (заступник голови), Михайло Дмитренко (секретар), Степан Луцик і Яків Гніздовський. У резолюції об'єднання відбито прагнення митців, які опинилися поза Батьківщиною: «На українських митців, що знаходяться в сучасну пору на еміграції, лягає важливе й відповідальне завдання: з одного боку – зберегти і продовжити ті форми українського національного мистецтва, що сьогодні не можуть бути розвинені в Україні; з другого, – репрезентувати українську культуру перед чужинцями. Українські мистці, знайшовшись силою обставин на чужині, вважають своїм обов'язком не тільки далі вивчати великі досягнення європейського мистецтва, але й вносити в те європейське мистецтво свої власні, оригінальні надбання. Це буде важливим тільки тоді, коли українські мистці зберігатимуть національну суть свого мистецтва, проте в творчій практиці українське мистецтво має розмовляти тією самою образотворчою мовою, що й мистецтво світове, і українське мистецтво при всій своїй відмінності повинне формально ставити і розв'язувати ті самі образотворчі проблеми». Митець на чужині вже не був самотній, за ним стояла професійна організація. Стало можливим частіше влаштовувати професійні художні виставки.

Через горнило таборів переміщених осіб у Німеччині й Австрії пройшли сотні відомих українських митців. Усі вони були активними учасниками художнього процесу і членами УСОМ. Назвемо їхні прізвища: С. Гординський, М. Дмитренко, Е. Козак, С. Луцик, В. Січинський, О. Повстенко, Є. Блакитний (Наконечний), С. Литвиненко, Л. Гуцалюк, Р. Коваль, П. Магденко, С. Мартинець, С. Рожок, А. Павлось, Г. Крук, М. (Богдан) Мухин, М. Черешньовський, М. Дзиндра, П. Капшученко, В. Малютин, Ф. Ємець, К. Бульдин, М. Станько, В. Кричевський, І. Шухевич, М. Осінчук, М. Анастазієвський, Д. Горняткевич, Ю. Краківський, М. Бутович, М. Стефанович-Ольшанська, Є. Ліпецький, Д. Потороча, В. Перебийніс, С. Борачок, Л. Перфецький, П. Мегик, М. Гоцій, Н. Білецька, В. Кивелюк, М. Неділько, О. Дядинюк, М. Мороз, П. Андрусів, В. Баляс, В. Лісовський, Л. Морозова, А. Малюца, І. Кейван, М. Радиш, М. Кміт, Г. Мазепа, М. Шрамченко, М. Гарасовська-Дачишин, Б. Стебельський, Ю. Кульчицький, М. Левицький, Л. Кузьма, Ю. Волянюк, М. Зілинський, Я. Гніздовський, О. Булавицький, Ю. Соловій, М. Антоній, С. Бабуль, А. Байрашний, Г. Пазюк, Л. Тимошенко, Б. Фізик, Т. Юзьків, К. Трохименко, М. Жеваго, О. Бистряків, А. Добрянський, А. Кучер та ін. Усі вони, за винятком небагатьох, отримали надзвичайно високу професійну художню підготовку в різних художніх академіях Європи.

«Здобутки українського мистецтва на скитальщині, в Німеччині та Австрії, дуже важливі – як з уваги на кількість творів, так і на їх мистецьку вартість, багатство тематики, стилів і техніки виконання. Вони виразно позначені українською духовністю, хоч тематика у багатьох випадках не українська. Українські митці тієї доби, повні насаги і самопосвяти, творили в умовах, у яких ніколи протягом історії не доводилось працювати митцям цивілізованого світу. Разом з Українською Спілкою Образотворчих Митців (УСОМ) вони спромоглися на справжній мистецький подвиг, залишивши помітний слід не тільки в українському, але й у європейському мистецтві взагалі»³.

До 1990-х років цих митців не впускали в Україну, хоча їхня «провина» була тільки в тому, що вони понад усе любили свою Україну й хотіли, щоб вона стала незалежною державою, а також мистецтво, яке бажали творити і бачити таким, як веліла кожному його душа й мистецький хист. Після того як українським митцям було дозволено покинути табори для переміщених осіб, майже всі вони виїхали на постійне місце проживання у США, Канаду, Австралію, Аргентину та інші країни світу.

Долаючи труднощі на новому місці проживання, митці організовувалися у творчі спілки, експонували свої твори не лише на українських, але й на світових виставках та в галереях. Найдієвішими творчими спілками поза Україною, що їх організували українські художники-емігранти, є Об'єднання митців-українців Америки (далі – ОМУА), Українська спілка образотворчих митців Канади (далі – УСОМ) і Спілка українських образотворчих митців Австралії (далі – СУОМА). Найпершим було організоване Об'єднання у США. Його ініціатором у 1953 році був Святослав Гординський, який заснував ОМУА і став його головою. Відразу після створення Об'єднання влаштувало велику виставку українських художників, які тоді зібралися у США, її супроводжував каталог зі вступною статтею С. Гординського. Богдан Певний, один з українських критиків, зазначав, що Святослав Гординський був невтомним речником української культури й української політики в західному світі. У США він написав монографію про українських художників – Т. Шевченка, М. Глуценка, П. Ковжуна, Г. Крука, А. Павлося, Б. Мухина, В. Цимбала, П. Андрусів, Г. Мазепу, яких в Україні фактично забули або не знали зовсім.

У 1960 році була організована виставка українського мистецтва ОМУА в Детройті зі значною кількістю учасників: М. Азовський, М. Анастасієвський, П. Андрусів, А. Бабич, К. Антонович, В. Баляс, В. Бачинський, М. Бідняк, Б. Божемський, С. Борачок, І. Букоємська, О. Булавицький, М. Бутович, Ю. Буцманюк, Г. Доценко, М. Дмитренко, Д. Залуцька, С. Зарицька, І. Кейван, А. Кирилюк, С. Кіндзерявий-Пастухів, О. Климко, Р. Коваль, А. Коломієць, К. Кричевська, Василь Старший Кричевський, Василь Молодший Кричевський, Г. Крук, Л. Кузьма, В. Лісовський, М. Левицький, С. Литвиненко, П. Магденко, Г. Мазепа, А. Малюца, П. Мегик, М. Мирош, К. Мілонадіс, М. Мороз, Л. Морозова, Б. Мухин, Г. Новаківська, І. Носик, А. Оленська-Петришин, З. Онишкевич, М. Осінчук, А. Павлось, Б. Пачовський, Р. Пачовський, Б. Певний, Н. Погребинська, В. Пономаренко, А. Перейма, М. Радиш, С. Рожок, П. Сидоренко, Б. Стебельський, М. Степанович-Ольшанська, С. Стеців, А. Струвер, О. Теліжин, О. Теодорович, Б. Титла, К. Трофименко, П. Холодний, М. Черешньовський, М. Шрамченко, І. Шумська. Саме ці митці склали тривалий час ядро ОМУА. Дехто з них покинув США, і їхні прізвища трапляються в спілках інших країн⁴.

Майже рідною для кількох поколінь українських митців стала Канада – їхня «друга» Батьківщина, бо справжньою була й залишається Україна. Огорнена серпанком українства, ця земля багатьом «прибраним дітям» відкрила шлях у мистецький всесвіт, Україна ж наділила їх високим малярським талантом. У Канаді художники об'єдналися в УСОМ, головний осередок якої був у Торонто. У листопаді 2006 року виповнився полудень віку творчої майстерні Спілки. Упродовж п'яти десятиліть українські митці Канади різних поколінь торують власні шляхи в мистецтві. І якщо зупинитися біля витоків, то перед нами розгортається полотно нелегкого життя української

еміграції, яке творча інтелігенція наснажувала людяністю, добром та красою. Саме ці риси допомагали українцям розорювати власне поле на чужій землі. У художніх творах, пластиці та ткацтві, вишивці, немов у пісні, наявні почуття національної гідності та свідчення належності до славетного давнього козацького роду. Сьогодні УСОМ є постійною і активніючою організацією в культурному житті північноамериканського континенту. Спілка була започаткована в 1955–1956 роках у Торонто Михайлом Дмитренком і Богданом Стебельським та групою їх однодумців. Вагомий слід в українському світовому малярстві залишили Михайло Дмитренко, Богдан Стебельський, Василь Курилик, Леонід Молодожанин (Лео Мол), Мирон Левицький (Лев), Микола Бідняк та ін. У Спілці продовжують творчий шлях її піонери, які, власне, і складають її кістяк: Андрій Бабич, Галина Новаківська, Петро Сидоренко, Ірина Носик, Ліда Палій, Омелян Теліжин, Ірена Мороз, Марія Стиранка та ін. УСОМ за роки існування стала настільки авторитетною, що й тепер об'єднує у власній майстерні понад 40 митців різних поколінь з України, зокрема новоприбулих. Серед нових імен – учорашні випускники львівської, київської, донецької, одеської малярських шкіл: Богдан Головацький, Наталія Брилинська, Олександр Гутиря, Іван Лазірко, Олег Лесюк, Степан Мельниченко, Ігор Поліщук, Микола Поліщук, Марина Прибиткова, Андрій Синитар, Лариса Сушко, Наталя та Олег Валенюки. І природно, що Онтарійська школа мистецтв має у Спілці власних випускників. У горнилі мистецьких декларацій, стилів та акцій митці УСОМ по-своєму реагують на сучасність. Природне поєднання джерел традиційного живопису й сучасного мистецького мислення створює самобутнє обличчя митців-спілчан. До ювілею була організована виставка, яка відбулася в Чикаго 2006 року, виданий також каталог експонованих праць. Це своєрідна спілчанська хрестоматія життя. На жаль, навпроти багатьох прізвищ тих, хто сповна свій талант присвятив українській культурі, – уже чимало хрестів⁵.

Митці-емігранти Австралії в 1967 році заснували СУОМА. Особливо діяльною вона була в 1970-х роках. Ініціатором і крайовим головою (до смерті в 1986 р.) був художник з Канберри, власник галереї, Стефан Місько; постійним секретарем – Петро Кравченко. Масова хвиля еміграції українців до Австралії розпочалася в 1948 році. Серед них було багато митців, які вже мали художню освіту, закінчили студії в Україні чи Польщі, деякі працювали професійно, але на новому континенті їх чекав дворічний контракт – праця, яку визначив австралійський уряд. Прибувши до берегів чужого континенту, українці й інші переміщені особи, або «Ді-Пі», були спершу вивезені спеціальними вагонами й розміщені по державних таборах (Батурст, Бонегілла, Вудсайд) далеко від головних міст. Здебільшого праця для чоловіків була фізично тяжка, і часто поселенці перебували в ізольованих селах і фермах. Жінки переважно мешкали окремо від чоловіків, працюючи в шпиталях або окремих будинках. У таких умовах було важко займатися лише мистецтвом, але, незважаючи на тяжкі умови, українська діаспора Австралії відразу почала організовувати громадське й культурне життя. Ще за часів табірної життя в Батурсті Леонід Денисенко зумів влаштувати мистецьку виставку власних творів – 150 карикатур, що в сатиричному плані висвітлювали життя українців у таборах Німеччини й Австралії. Гумор не полишав українців ніколи й ніде! Цю виставку оглянули понад 3000 осіб. Над сценічним оформленням для театру й концертів працювали художники: Володимир Савчак, Василь Цибульський, Петро Кравченко, Борис Спасивий, Віктор Буряк, Степан Хвиля, Юрій Голобродський.

Перша виставка СУОМА відбулася 25–31 серпня 1967 року. Власні твори експонували 17 членів спілки. Після цього активність українських художників в Австралії зростала: вони брали участь у річних українських і австралійських виставках. У Сідней, Мельбурні, Аделаїді, Канберрі митці були постійними експонентами, репрезентуючи культуру української діаспори. Мельбурнський осередок СУОМА очолював художник Василь Цибульський, після його смерті – Людмила Гриценко. Членами відділу СУОМА у Вікторії були: Зіна Ботте, Оріон Венгрінович, Леся Вотерфол,

Федір Габелко, Юрій Гіммельрайх, Людмила Гриценко, Галина Корінь, Люба Кириленко-Десі, Ярина Ляхович, Марко Туєшин, Анна Цибульська, Василь Цибульський. У Вікторії працювали й інші художники, твори яких експонувалися на збірних виставках, влаштованих українськими організаціями. Серед них – Оля Радіон-Лінгогр, Рая Булка, Маруся Юрків-Яроцька, Лідія Волощук. У Вікторії жили й були діяльними графік і карикатурист Максим Окопний та, певний час, маляр Володимир Савчак. Членами відділу СУОМА у штаті Південної Австралії були М. Чорній, В. Бурак, Т. Мессак, В. Гай, Л. Браців.

Найбільшу активність, зокрема в організації місцевих виставок, проявляли відділи СУОМА Нового Південного Уельсу (НПВ). Першими членами СУОМА (НПВ) стали її засновники: Михайло Садовський (голова відділу НПВ), Стефан Місько (голова СУОМА), Петро Кравченко (секретар), Михайло Кміт (почесний член), Леонід Денисенко, Євгенія Козьолковська, Софія Сивенька, Олександр Чубатий. Через рік до цієї групи вступили Степан Хвиля, Теодосій Робітницький, Борис Спесивий та Теодозій Нелукавий. У 1972 році до складу СУОМА (НПВ) увійшов Володимир Савчак з Мельбурна. Тимчасово перебували в рядах СУОМА Марта Сивенька, І. Балик, Т. Кошарич та Ярослав Стадник (згодом виїхав до США).

Протягом усіх цих років головами СУОМА були М. Садовський (4 роки), О. Чубатий (6 років), С. Хвиля (1 рік), Т. Нелукавий (2 роки). Обов'язки секретаря впродовж 1967–2007 років виконував Петро Кравченко.

У 1999 році митці СУОМА (НПВ) – Леся Бабляк, Юрій Голобродський, Леонід Денисенко, Гліб Дубик, Петро Кравченко, Володимир Савчак, Світлана Солдатова, Валентин Школьний, Степан Хвиля, Анна Чаплинська, Люба Чорній, Єлисавета Якубів та Анна Янчук – улаштували ювілейну виставку, присвячену 50-літтю українського поселення в Австралії. До виставки були долучені твори членів СУОМА, які відійшли на вічний спочинок, – Михайла Кміта, Євгенії Козьолковської, Софії Сивенької, Олеся Чубатого. Загалом – 74 експонати.

У 1971 році СУОМА нараховувала 27 членів, а в 1988-му – лише 14. Художнє життя Спілки почало оживати в 1990 році. Її склад поповнили молоді митці, які приїхали з України: Світлана Солдатова, Валентин Школьний, Лілія і Валентин Варєца, Наталія Бало, Леся Бабляк. За їхньою спиною були десятки особистих і групових виставок в різних містах України, Європи, Америки. Тепер членами СУОМА (НПВ) є Леонід Денисенко, Світлана Солдатова, Валентин Школьний, Юрій Голобродський, Ірина Мадей, Наталія Бало, Павло Кравченко, Надія Пасторів, Ірина Прудник і Катерина Леоні.

Монументальна робота художниці-керамістки Ірини Мадей, випускниці 1971 року відділення художньої кераміки Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва (тепер – Львівська національна академія мистецтв), присвячена 1000-літтю хрещення України-Русі, прикрашає місце біля церкви Святого Андрія в Лідкомбі. Керамічні вироби майстрині були подаровані українським олімпійцям у 2000 році⁶.

Українські художники, які змушені були покинути Україну в міжвоєнний і радянський періоди, стали політичними емігрантами, вони дуже важко пробивали собі дорогу на Заході. Більшість із них мріяли побачити Україну незалежною державою.

Нова хвиля еміграції в 1990-х роках знову виштовхнула з рідної землі багатьох українських художників. Це трудова еміграція. Виїхати з України їх також змусили обставини, але не політичні, а радше економічні, і шанс повернутися додому в них є. Немало таких трудових емігрантів-художників творчо працює в Італії, зокрема в Римі. У них також виникла потреба зорганізуватися у Спілку українських художників у Римі – «Оберіг». До утвореної у 2010 році Спілки вступили десять художників. Спілка художників «Оберіг» створена для того, щоб проводити персональні і групові виставки, а також для захисту й відстоювання власних прав поза Батьківщиною. Членами Спілки стали художники: Іван Карась, Микола Швець, Лариса Іськів, Ліля

Баб'як, Олег Колотай, Володимир Луцик, Михайло Соболев, Галина Чухаль, Юрій Стецьків⁷.

Митців останньої хвилі еміграції є багато не тільки в Італії, але й у США, Канаді, Франції, Польщі, Іспанії, Австрії та інших країнах світу.

Сьогодні ми намагаємося повернути ці імена в Україну. Незвичайне це повернення. Найчастіше воно має вигляд художнього доробку та славного імені, бо і поза межами Батьківщини вони продовжували розпочату в Україні справу і працювали для неї, незважаючи на трагічні повороти долі. Тільки тепер починаємо усвідомлювати, якою значною була праця митців і яким вагомим та суттєвим внеском в українське мистецтво вона стала. Власною мистецькою діяльністю художники долучили українське образотворче мистецтво до світового. Виставки, які відбулися в Україні за останні 20 років, уписали в український мистецький контекст багатьох художників першої та другої хвилі вимушеної еміграції – Федора, Василя Старшого, Василя Молодшого та Миколу Кричевських, Петра Холодного Старшого і Петра Холодного Молодшого, Миколу Бутовича, Павла Ковжуна, Святослава Гординського, Якова Гніздовського, Григора Крука, Едварда Козака, Роберта Лісовського, Михайла Мороза, Северина Борачка, Мирона Левицького, Миколу Бідняка. Та їх є значно більше – вони працювали й сьогодні працюють поза Україною. Ще не всі їхні імена відомі на рідній Батьківщині. Очевидним є головне: українські митці-емігранти, хоч і працювали у складних соціальних умовах і не мали підтримки та сприяння, продовжували там мистецьку традицію Г. Нарбута, М. Бойчука, першої Української академії мистецтв, насильницьки перервану в Україні. Ціла плеяда митців, які не зрадили ні власної Батьківщини, ні українського мистецтва, здобули світову славу Україні. І Олександр Архипенко, і Михайло Андрієнко-Нечитайло, і Олекса Грищенко, і Любослав Гуцалюк, і Петро Андрусів, і Надія Сомко наголошували, що вони – українці. Навіть більше – як українські митці, вони зростали у вирі світових мистецьких процесів і творили їх, а також становили невід'ємну частину українського образотворчого мистецтва, яке творилося в інших умовах, ніж у Батьківщині. Тому їхня творчість для нас – особливо цікава і стає предметом дослідження українського мистецтвознавства.

Нині на власні очі можемо побачити творчість тих, кого в УРСР в умовах жорстокого тоталітарного режиму шельмували «зрадниками, буржуазними націоналістами» і навіть «ворогами народу», користуючись тим, що ніхто в Україні їх не знає і не бачив їхніх творів. Адже «залізна завіса», терор і цензура перекривали будь-яку можливість зв'язків, а велетенська ідеологічна машина безперешкодно провадила свою чорну роботу. Це продовжувалося понад півстоліття. Не ідеалізуємо закордонний світ. Та між «там» і «тут» була суттєва відмінність: там митець (із труднощами, зусиллями, бідуванням, як переважна більшість емігрантів) міг дозволити собі свободу художньої творчості, пошуки правди та її художнього відображення в актуальній дійсності, а тут – ні, тут усе було під керівництвом вищих інстанцій, і художник не мусив нічого шукати, лише виконував вказівки «зверху». Отже, настав час, і сьогодні маємо можливість вивчати культурні надбання нашого народу в Україні та за її межами. Український мистецький процес, розщеплений на два різні потоки позамистецькими подіями і причинами, повертається в рідні природні береги, збагачуючи скарбницю українського мистецтва й загальнолюдської духовної культури. Для повного дослідження й висвітлення українського мистецького процесу мистецтвознавча наука має докласти максимум зусиль. Митці свою справу зробили – напрацювали творчу продукцію. Ми мусимо її осмислити і скласти в одну скарбницю української культури. Багато зусиль до повернення в Україну наших митців докладає академік НАМУ, професор Олександр Федорук, професор Дмитро Степовик, кандидат мистецтвознавства Роман Яців, мистецтвознавець Любов Волошин та ін. Але зусиль десятка науковців замало. Над цими проблемами мають працювати наукові колективи, науково-дослідні сектори вищих навчальних закладів. Мусимо виробити наукові критерії поняття вищого рівня узагальнення, ввести нові персоналії і факти в науковий обіг. Ці завдання – актуальні й невідкладні.

---

¹ *Кейван І.* Українські мистці поза Батьківщиною. – Едмонтон ; Монреаль, 1996. – С. 5.

² Там само. – С. 6.

³ Там само. – С. 30.

⁴ Виставка українського мистецтва: заходами українського виставкового комітету в Детройті. 24 вересня – 2 жовтня : каталог. – Мек Грегор Меморіал ; Комюніті Артс Септер ; Вейн Стейт університет Детройт ; Міч, 1960; *Кейван І.* Українські мистці поза Батьківщиною... – С. 32–33.

⁵ *Гординський С.* Українські художники в Канаді // Всесвіт. – 1991. – № 11. – С. 68–70.

⁶ *Пеленський Е.* Перші кроки й зустрічі в Сідней // Вільна думка. Альманах українського життя в Австралії. – Сідней, 1959. – Чис. 28–29; *Павлишин М.* Спілка Українських Образотворчих Мистців Австралії // Енциклопедія української діаспори. – Т. 4 : Австралія – Азія – Африка / гол. ред. В. Маркусь ; Наукове товариство ім. Шевченка ; Національна академія наук України. – К. : ІНТЕЛ, 1995; *Кравченко П.* СУОМА (НПВ) // Вільна думка. Альманах українського життя в Австралії. – Сідней, 1994.

⁷ *Стельмащук Г. Г.* Українські художники в Римі // Мистецтвознавство України : зб. наук. пр. ; спецвипуск / Національна академія мистецтв України ; Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України ; Львівська національна академія мистецтв. – Л. : Афіша, 2011. – С. 69–85.